

Nr 107.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrläggningsföretag; given Stockholms slott den 8 februari 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF.

G. E. Sträng.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 februari 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför föredraganden, statsrådet Sträng.

I skrivelse den 5 januari 1946 har *lantbruksstyrelsen* gjort framställning om anvisande för budgetåret 1946/47 av ett reservationsanslag å 1 500 000 kronor för tilläggsbidrag till sådana med bidrag från statens avdikningsanslag understödda torrläggningsföretag, för vilkas utförande den av kriget förorsakade prisstegringen medfört ökade kostnader. Över framställningen ha utlåtanden avgivits av statskontoret samt Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet landsbygdens folk (RLF).

Innan jag ingår på lantbruksstyrelsens framställning torde jag få redogöra för gällande bestämmelser i förevarande hänseende.

Föreskrifter angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag ha meddelats i kungörelsen den 30 juni 1939 (nr 431) med däri ge-

nom kungörelsen den 25 maj 1945 (nr 347) vidtagna ändringar. Bidrag för ändamålet beviljas från det under nionde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag intill ett högsta sammanlagt belopp, som bestämmes av riksdagen för varje budgetår. I 3 § nyssnämnda kungörelse stadgas att, därest på grund av mera avsevärd kostnadsökning eller förändring i ett torrlägningsföretags utförande fråga uppstår om beviljande av ökat statsbidrag till företag, lantbruksstyrelsen skall hänskjuta denna fråga till Kungl. Maj:t för avgörande. En förutsättning för att Kungl. Maj:t skall kunna bevilja dylikt bidrag är emellertid, att företaget fortfarande enligt de allmänna bestämmelserna är bidragsberättigat. Skulle så icke vara fallet, måste riksdagens medgivande till beviljande av ytterligare statsbidrag inhämtas.

Såsom allmän motivering för sin framställning har lantbruksstyrelsen framhållit följande.

Alltsedan den av kriget förorsakade prisstegringen började göra sig mera allmänt gällande har det visat sig förbundet med avsevärda svårigheter för intressenterna i vissa torrlägningsföretag, till vilka understöd av statsmedel utgått i form av bidrag från statens avdikningsanslag och i en del fall även från statens avdikningslånefond, att i vederbörlig ordning färdigställa företagen. Då kostnadsökningarna ofta blivit så betydande, att intressenterna icke ansett sig kunna utföra arbetena utan ytterligare ekonomiskt stöd, ha under senaste år i ett icke ringa antal fall till lantbruksstyrelsen ingivits ansökningar om ytterligare bidrag till genomförande av dylika företag. Eftersom emellertid statsbidrag vanligen redan beviljats till företagen i den omfattning gällande villkor medgiva, har lantbruksstyrelsen i regel icke kunnat tillmötesgå sökandena med ytterligare bidrag.

Vad beträffar kostnadsstegringens storlek och tiden för dess inträffande må erinras, att densamma började göra sig gällande ganska snart efter det nu tilländalupna krigets utbrott och i alla händelser var tydligt märkbar redan år 1940. Ökningen har dock varit av ganska olika omfattning inom olika delar av landet. I genomsnitt torde densamma kunna uppskattas till 50 å 60 procent, men till styrelsens kännedom ha kommit fall, då den uppgår ända till 100 procent. En sådan kostnadsökning kan självfallet i regel icke bäras av intressenterna, utan att dessa därigenom försättas i avsevärt ekonomiskt trångmål.

Lantbruksstyrelsen har emellertid sedan åtskillig tid haft sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande spørsmål och finner nu omständigheterna vara sådana, att särskilda åtgärder äro oundgängligen nödiga för att lätta de svårigheter, i vilka intressenterna i ett stort antal företag råkat genom ifrågavarande konjunkturförändringar. Efter övervägande av olika möjligheter i detta avseende har styrelsen funnit den lämpligaste utvägen vara, att, i likhet med vad som skedde under åren närmast efter förra världskriget, särskilt anslag ställes till förfogande för att möjliggöra att tilläggsbidrag må kunna beviljas intressenterna i sådana företag, där de nu påtalade kostnadsökningarna blivit så avsevärda, att intressenterna därigenom råkat i kännbara ekonomiska svårigheter.

Lantbruksstyrelsen har härefter närmare redogjort för vilka torrlägningsföretag, som borde komma i åtnjutande av det

ifrågasatta tilläggsbidraget. Härom har styrelsen yttrat följande.

De företag, som äro i behov av här avsett tilläggsbidrag, äro enligt styrelsens mening sådana, beträffande vilka förslag upprättats innan prisstegringen ännu gjort sig gällande, eller i varje fall innan densamma hunnit stabiliseras, och där företagen helt eller till väsentlig del utförts under förhållanden, som påverkats av prisstegringen. Ytterligare statsbidrag bör däremot icke, såvida ej särskilda skäl föreligga, komma i fråga till företag, vartill statsbidrag beviljats före 1935, då dessa i regel bort vara genomförda eller i huvudsak utförda, innan dyrtiden började göra sig kännbar i mera väsentlig grad, eller enligt vad förut anförts före 1940.

Vad beträffar företag, till vilka statsunderstöd beviljats efter dyrtidens inträde, må framhållas, att ett betydande antal dylika blivit planlagda före nämnda tid och i varje fall medan prisläget var förmånligare än vid tidpunkten för statsunderstödet beviljande och under den tid, varunder företagen skolat utföras. Förhållandena på ifrågavarande område ha nämligen sedan ett flertal år tillbaka varit sådana, att det belopp, vartill bidrag från statens avdiktningensanslag under vart särskilt budgetår sammanlagt fått beviljas, varit otillräckligt för att omedelbart tillgodose alla till styrelsen inkomna ansökningar. I regel ha sålunda cirka två år förflutit från det en ansökning inkommit till styrelsen till dess den kunnat upptagas till prövning. Även om lantbruksstyrelsen ibland varit medveten om att kostnadsberäkningen vid sistnämnda tidpunkt icke längre varit tillförlitlig med hänsyn till senare skedd prisstegring, har styrelsen dock vid bidragsfrågans behandling i regel icke ansett sig böra företaga någon omräkning av de uppskattade kostnadsbeloppen, dels när förhållandet mellan kostnad och båtnad då skulle hava blivit sådant, att statsunderstöd i många fall icke kunnat utgå, dels ock på grund av ovissheten om när och i vad mån en återgång till tidigare prisläge kunde inträffa. Eftersom företagen i allmänhet varit av stor betydelse för såväl jordägarna som det allmänna, har lantbruksstyrelsen ansett sig böra beräkna statsunderstöden med ledning av de kostnadsberäkningar, som gjorts vid förslagens upprättande.

Den förut angivna förutsättningen för beviljande av tilläggsbidrag, nämligen att företaget skall vara planerat före dyrtidens inträde och helt eller till väsentlig del utfört under förhållanden, som påverkats av densamma, medför att tilläggsbidrag i regel icke bör utgå till företag, vartill statsbidrag beviljats under år 1945 eller senare, såvida icke särskilda omständigheter fördröjt bidragstilldelningen. Dylika företag hava nämligen i allmänhet planerats efter kristidens inträde. Detsamma gäller företag, vilka godkänts senast år 1939 och sålunda kommit till utförande före nämnda år. Tilläggsbidrag bör givetvis ej heller utgå till företag, vilkas statsbidrag av en eller annan anledning indragits.

I fråga om det föreslagna tilläggsbidragets storlek har lantbruksstyrelsen anført följande.

Beträffande tilläggsbidragets storlek anser lantbruksstyrelsen, att detsamma — oberoende av vilken bidragskvot som tillämpats vid tidigare beviljande av statsbidrag — bör kunna utgå med belopp motsvarande högst 50 procent av den styrkta merkostnaden, denna senare dock begränsad till högst 60 procent av den vid arbetsplanens fastställande beräknade arbets- och materialkostnaden. Emellertid synas intressenterna även böra stå en viss självrisk för kostnadsökningen, vilken risk skäligen bör utgöra 10 procent av den vid arbetsplanens fastställande beräknade arbets- och materialkost-

naden. Därest merkostnaden icke är större än så, bör därför tilläggsbidrag icke utgå. Ehuru styrelsen icke anser, att någon behovsprövning bör ligga till grund för tilldelningen av tilläggsbidrag, finner styrelsen lämpligt, att dylikt bidrag icke heller beviljas, därest hela kostnadsökningen icke är större än 200 kronor, såvida icke särskilda skäl föranleda till annat. Företag, som på grund av ökade kostnader redan i annan ordning erhållit ytterligare statsunderstöd till så stort belopp, att detsamma helt eller i det närmaste täcker merkostnaden, bör givetvis också vara uteslutet från tilläggsbidrag i nu angiven ordning.

För erhållande av tilläggsbidrag har lantbruksstyrelsen ansett böra fordras särskild ansökning jämte vederbörligen styrkt uppgift angående företagets verkliga kostnad. Dylik ansökning syntes lämpligen göra ingivas till lantbruksstyrelsen, varå även borde ankomma att bevilja bidragen. Enligt styrelsens mening syntes vidare böra föreskrivas, att ansökning gjordes senast under kalenderåret närmast efter det, då företaget godkändes, dock att beträffande företag, som godkänts 1944 eller tidigare, ansökningstiden borde utsträckas till och med år 1947.

I anslutning till vad sålunda föreslagits har lantbruksstyrelsen för att få en föreställning rörande omfattningen av den ifrågasatta bidragsverksamheten upprättat i det följande intagna tabell över antalet torrlägningsföretag, till vilka statsbidrag beviljats under åren 1935—1944.

Län	In- dragna	Godkända, senast						Ännu ej god- kända	Summa
		1939	1940	1941	1942	1943	1944		
Stockholms	17	150	30	12	10	20	15	45	299
Uppsala	—	76	16	13	10	19	9	26	169
Södermanlands	1	39	4	9	3	6	9	39	110
Östergötlands	2	113	22	25	10	16	20	26	234
Jönköpings	4	86	14	11	6	3	2	27	153
Kronobergs	6	75	17	16	4	13	7	41	179
Kalmar	5	97	16	12	5	11	12	76	234
Gotlands	—	67	2	6	6	9	5	14	109
Blekinge.....	—	39	3	10	8	17	8	18	103
Kristianstads.....	7	225	46	34	31	24	15	56	438
Malmöhus	3	169	31	27	10	19	12	17	288
Hallands	2	50	11	9	5	8	8	11	104
Göteborgs och Bohus....	6	46	13	8	14	12	11	19	129
Älvsborgs	9	111	23	7	6	14	9	42	221
Skaraborgs.....	6	173	29	17	27	33	23	79	387
Värmlands.....	7	122	15	11	15	7	17	64	258
Örebro	3	121	19	9	18	16	20	42	248
Västmanlands	2	84	13	17	8	14	9	20	167
Kopparbergs	27	132	25	12	11	12	10	66	295
Gävleborgs.....	5	69	17	10	10	8	4	55	178
Västernorrlands	21	151	31	22	16	20	15	144	420
Jämtlands	20	225	39	33	22	25	45	215	624
Västerbottens	25	284	65	50	52	43	57	437	1 013
Norrbottnens	54	207	39	43	42	51	56	494	976
Summa	232	2 911	540	413	349	420	398	2 073	7 336

Med ledning av uppgifterna i tabellen har lantbruksstyrelsen beräknat antalet torrlägningsföretag, som kunde komma i fråga för tilläggsbidrag, till 4 193 eller i runt tal 4 200. Härvid har styrelsen utgått ifrån att, såsom styrelsen föreslagit, tilläggsbidrag icke skulle lämnas sådana företag, vilkas statsbidrag indragits samt sådana, vilka godkänts senast år 1939.

Rörande medelsbehovet vid en bidragsverksamhet av nyss angiven omfattning har lantbruksstyrelsen yttrat följande.

Utgår man ifrån att tilläggsbidrag skulle komma att beviljas till merkostnader, varierande mellan 10 och 60 procent av de ursprungligen fastställda kostnaderna och vidare att även beträffande de nämnda företagen någon del av arbetena utförts före prisstegringens inträde, torde hela medelsbehovet för en sådan bidragsverksamhet kunna uppskattas till i runt tal 4 000 000 kronor. För de närmaste två å tre åren torde medelsbehovet kunna beräknas till sammanlagt i runt tal 2 500 000 kronor. Härav synas för nästkommande budgetår åtminstone 1 500 000 kronor böra finnas tillgängliga. Medlen böra lämpligen anvisas å riksstaten under formen av reservationsanslag.

Då den nuvarande personalen på lantbruksstyrelsens kulturtekniska byrå är otillräcklig för handläggning av jämväl de arbetsuppgifter, som nu föreslagna bidragsverksamhet kommer att medföra, torde extra personal behöva anställas. Styrelsen förutsätter, att även avlöningar till denna personal — såsom tidigare skett i liknande fall — få bestridas från ifrågavarande medel.

I remissutlåtande den 16 januari 1946 har *Sveriges lantbruksförbund* tillstyrkt lantbruksstyrelsens framställning.

Riksförbundet landsbygdens folk, som likaledes tillstyrkt framställningen, har i remissutlåtande den 24 januari 1946 bland annat framhållit, att en mycket stor del av de företag, som skulle komma i fråga för de föreslagna tilläggsbidragen, vore förlagda till småbrukarbygder. Då det även måste förutsättas, att dessa småbrukare icke hade möjligheter att göra någon utökad ekonomisk insats i företagen — hur mycket de ur jordbrukssynpunkt än vore beroende därav — måste det enligt förbundets mening vara av stor betydelse att företagen erhöles sådant statligt bistånd att de kunde realiserats. Dessa företag bidroge nämligen kanske mer än de flesta andra åtgärder till en komplettering av det ofullständiga jordbruket.

Statskontoret har i remissutlåtande den 22 januari 1946 yttrat i huvudsak följande.

Statskontoret vill med anledning av nu föreliggande framställning erinra, att ämbetsverket tidigare vid flera tillfällen yttrat sig rörande statens medverkan vid täckande av kostnaderna för torrlägningsföretag i sådana fall där företaget icke kunnat utföras inom den ursprungliga kostnadsramen. Bland annat avgav statskontoret den 16 mars 1944 yttrande över två vid 1944 års riksdag väckta motioner, I: 223 och II: 320, om viss ändring i gällande villkor för erhållande av statsbidrag från statens avdikningsanslag och lån från statens avdikningslånefond. Ämbetsverket uttalade däri, att därest sådana omständigheter föreläge, att staten kunde anses böra genom en höjning av statsbidragen medverka till täckande av inträdd kostnadsökning, rena skälighetssynpunkter syntes böra vara avgörande vid bestämmandet av bidragens storlek. I dylika fall kunde lämpligen en övre gräns fastställas sålunda, att bidragen icke finge överstiga belopp, som kunde utgå med hänsyn

till relationen mellan den förhöjda kostnaden och det en gång godkända båtnadsvärdet. Inom denna gräns syntes bidragen böra — utan att man därvid låte sig bindas av vissa fixerade normer — bestämmas efter föregången skälighetsprövning i varje särskilt fall.

Den av lantbruksstyrelsen nu föreslagna beräkningen av tilläggsbidragens storlek synes ha till följd, att dylikt bidrag i regel skulle komma att utgå jämväl till sådana torrlägningsföretag, där kostnaderna visat sig ha överstigit det för respektive torrlägningsföretag beräknade båtnadsvärdet. Även om vissa skäl tala för att i dylika fall staten bör lämna visst ökat understöd, måste statskontoret för sin del ställa sig synnerligen tveksamt till förslaget om den utvidgning av bidragsverksamheten, som av styrelsen föreslagits. Ämbetsverket kan nämligen icke finna det ur statsverkets synpunkt försvarligt, att vid beräkningen av understöd till torrlägningsföretag hänsyn toges till kostnader, som överstiga det vid syneförrättning fastställda och av lantbruksstyrelsen godkända båtnadsvärdet. En förhöjning av statsbidraget till sådana företag, vilkas fullbordande antingen beräknas komma att draga eller dragit kostnader överstigande de för företaget ursprungligen fastställda, torde däremot — i anslutning till vad av statskontoret tidigare hävdats — i vissa fall böra kunna komma i fråga.

Därest det redan före igångsättande av ett företag varit uppenbart, att den fastställda kostnadsberäkningen med hänsyn till inträdda konjunkturförändringar komme att överskridas, hade det varit lämpligt att med utförandet av sådana företag fått anstå till dess det ekonomiska läget blivit sådant, att företaget kunnat genomföras till kostnader, som stode i rimligt förhållande till den beräknade nyttan av företaget. Beträffande redan påbörjade företag torde det i regel föreligga möjlighet att på ett tidigt stadium konstatera svårigheten att hålla företaget inom den beräknade kostnadsramen och med anledning härav vidtaga lämpliga åtgärder.

Av det anförda torde framgå, att statskontoret icke anser sig kunna tillstyrka lantbruksstyrelsens förslag rörande utformning av tilläggsbidragets storlek. Ämbetsverket kan icke förorda, att en utvidgad bidragsverksamhet gives en mera vidsträckt omfattning än som av statskontoret tidigare ansetts böra ifrågakomma. Fördenskull får statskontoret föreslå, att tilläggsbidrag förklaras skola utgå endast till sådana företag, som efter en i varje särskilt fall företagen prövning kunna anses vara i särskilt behov av dylikt bidrag. Bidraget bör dock i intet fall utgå för kostnader, som visat sig ha överstigit det för torrlägningsföretaget godkända båtnadsvärdet.

Därest bidragsbestämmelserna utformas i enlighet med de linjer, som statskontoret nu förordat, torde behovet av medel till den ytterligare bidragsverksamheten komma att avsevärt reduceras i förhållande till det av lantbruksstyrelsen beräknade beloppet. Huru stort belopp, som kan beräknas bliva erforderligt, och huru stor del därav, som kan beräknas åtgå under det närmaste budgetåret, undandraget sig emellertid statskontorets bedömande.

*Före-
draganden.*

Såsom framgår av vad lantbruksstyrelsen anført har den av kriget försakade allmänna prisstegringen medfört en avsevärd ökning av utgifterna för sådana statsunderstödda torrlägningsföretag, vilka kostnadsberäknats innan prisstegringen ännu gjort sig gällande, men icke slutförts förrän densamma verkningar redan inträtt. Denna kostnadsökning torde i regel ha varit så stor, att den icke kunnat kompenseras genom de möjligheter till ökade bidrag till företagen, som enligt vad förut nämnts gällande bestämmelser härutinnan medgiva. Uppenbart är att dessa förhållanden för in-

tressenterna i företagen fört med sig mången gång mycket kännbara ekonomiska konsekvenser, i synnerhet i fråga om de företag, där intressenterna i större utsträckning utgöras av småbrukare i små ekonomiska omständigheter. I icke så få fall torde följden ha blivit, att dylika företag antingen överhuvud taget icke påbörjats eller ock, sedan de väl igångsatts, därefter icke slutförts. Med hänsyn till det anförda och då det ur flera synpunkter är önskvärt att torrlägningsverksamheten icke försvåras eller förhindras, finner jag synnerligen angeläget, att möjligheter öppnas att tilldela intressenterna i förevarande torrlägningsföretag ytterligare statsbidrag. Jag vill i detta sammanhang erinra, att under åren närmast efter förra världskriget särskilda medel ställdes till förfogande för lämnande av bistånd åt intressenterna i sådana torrlägningsföretag, beträffande vilka de av kriget föranledda kostnadsökningarna blivit så avsevärda, att intressenterna råkat i kännbara ekonomiska svårigheter.

Beträffande frågan i vilken omfattning ytterligare statsbidrag bör kunna utgå, torde man böra skilja mellan å ena sidan företag, som redan slutförts eller åtminstone i mera väsentlig utsträckning påbörjats och företag, som hittills endast i ringa omfattning eller icke alls igångsatts. Med avseende å förstnämnda grupp företag har jag funnit mig kunna väsentligen ge min anslutning till lantbruksstyrelsens föreliggande förslag. I fråga om bidragets storlek torde böra gälla, att detsamma skall kunna bestämmas till högst 50 procent av den styrkta merkostnaden, därvid denna dock icke må sättas högre än 60 procent av de vid arbetsplanens fastställande beräknade arbets- och materielkostnaderna. Emellertid synas, såsom lantbruksstyrelsen uttalat, intressenterna böra stå en viss självrisk för kostnadsökningen, vilken risk lämpligen bör sättas till 10 procent av sistnämnda kostnader. Där- est merkostnaderna icke äro större än så, torde därför tilläggsbidrag icke böra utgå. Ej heller synas bidrag böra lämnas i sådana fall, där totala kostnadsökningen icke är större än 200 kronor, såvida icke särskilda skäl föranleda därtill. Vid bedömandet härav torde de av Riksförbundet landsbyg- dens folk framförda synpunkterna givetvis böra beaktas.

Enligt lantbruksstyrelsens förslag skulle tilläggsbidrag kunna utgå även till sådana företag, som endast i ringa omfattning eller icke alls igångsatts. De billighetsskäl, som kunna anföras för ytterligare statsunderstöd på grund av under arbetets utförande inträdda kostnadsstegringar, föreligga givetvis icke beträffande här ifrågavarande företag och jag finner mig i anledning härav icke kunna helt tillstyrka lantbruksstyrelsens förslag i denna del. Där- est tilläggsbidrag icke skulle kunna utgå till dessa företag, skulle detta emellertid med största sannolikhet leda till att de verkställda förrättningarna skulle få förfalla och sedermera nya förrättningar för omräkning av kostnaden och båtnaden skulle påkallas, vilket skulle medföra en svår belastning för den redan nu hårt ansträngda lantbruksingenjörsorganisationen. Med hänsyn härtill vill jag icke motsätta mig att även beträffande de företag varom nu är fråga vissa tilläggsbidrag må kunna beviljas, därest vid förnyat bedömande behov av företagens snara utförande anses föreligga och

företaget på grund av nytt läge i fråga om båtnaden befinnes vara ekonomiskt försvarbart. Frågan om tilläggsbidrag i dessa fall torde böra underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Lantbruksstyrelsen har uppskattat kostnaderna för en bidragsverksamhet av nu ifrågasatt omfattning till sammanlagt omkring 4 000 000 kronor, varav 1 500 000 kronor för budgetåret 1946/47. Då jag i stort sett icke har något att erinra mot dessa kostnadsberäkningar, torde under nionde huvudtiteln å riksstaten för nämnda budgetår böra anvisas ett anslag av sistnämnda storlek för ändamålet. Anslaget, som bör benämnas Tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrlägningsföretag, synes böra givas karaktär av reservationsanslag. Därest riksdagen skulle anvisa medel för ifrågavarande ändamål, torde det sedermera få ankomma å Kungl. Maj:t att meddela erforderliga föreskrifter beträffande de närmare grunderna för dispositionen av anslaget, vilket synes kunna fördelas genom lantbruksstyrelsens försorg. Hinder torde härvid icke böra möta mot att av anslaget erforderligt belopp användes till avlöning av den extra personal å lantbruksstyrelsens kulturtekniska byrå, som må befinnas behöflig i anledning av ett genomförande av förevarande förslag.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrlägningsföretag* för budgetåret 1946/47 under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 1 500 000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall och förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Einar Herlitz.